

Ranbølal Kro

i William og Kirstine Jensens tid
fra 1957 til 1964

*Af Lynge, Vagn og Grethe Stenager
maj 2020*

Kroen ligger centralt midt i byen. Beliggenheden er perfekt for en landsbykro. Fire veje mødes netop, hvor kroen ligger. Rundt om kroen stod i vore forældres tid store gamle kastanjetræer. Og der var mange. Både foran kroen ved hovedindgangen ud mod vejen, men også ud mod parkeringspladsen var der mange. Selv langs gavlen ved køkkenindgangen stod nogle meget store kastanjetræer. Her lige ud for mit værelse oven på kroen sad hver dag en stor hornugle og blundede. Indimellem tudede den fælt, men det havde vi alle efterhånden vænnet os til.

Men ikke nok med det, for foran salen stod der yderligere mange træer. Området mellem træerne her udgjorde en trekant og blev benyttet som parkeringsplads for kroen. Der var ellers en stor parkeringsplads ud for bagindgangen til kroen. Men for mange gæster var det nemmere at stille bilen på trekanten foran kroen i stedet.

Der var i det hele taget mange træer i landsbyen. Og uden om byen var der kæmpe skovområder af først og fremmest bøgetræer. Træerne var gamle og meget store. Træerne voksede på de store og ofte stejle skrænter, der gik ned til ådalen. Ådalen strakte sig 20 km mod øst og udgjorde en del af Vejle Ådal. I bunden af ådalen løb åen stor og bred af sted i sit helt eget tempo.

Det er her midt nede i ådalen, landsbyen Ranbøldal ligger. For at komme dertil måtte man køre ned ad stejle bakker uanset, hvor man kom fra, ellers skulle man da følge åen, og der gik ingen veje eller stier.

Landsbyen lå flot her nede mellem de høje bakker med bøgeskov på alle sider. Her var idyllisk med alt, hvad man kan tænke sig. Bevægede man sig over åen med dammen på venstre side og den gamle røde fabriksbygning på den anden, kom man straks om i nabolandsbyen Rodal. De to byer var vokset helt sammen, hvilket de formentlig havde været lige siden, de blev grundlagt. Men sådan virkede det ikke. Der var stor forskel på de to byer, sagde folk, der boede her.

I vor landsby Randbøldal var niveauet højere - både hvad angik husene som menneskene. Det mente i hvert fald de, der boede i vor landsby. De, der boede i nabolandsbyen, sagde ingenting. For sådan havde det altid været, og det havde man lært at leve med.

De fleste af beboerne i de to landsbyer havde også levet med idyllen og den flotte natur hele deres liv. Ja, ofte i flere generationer. Derfor kunne det også knibe lidt med at se det smukke i dagligdagen, der jo bestod af andet end at kigge ud ad vinduerne. Mange sansede ikke den vidunderlige natur, der uanset årstiden var lige omkring dem.

Vi tilflyttere så med friske øjne på alle herlighederne, og vi nød dem i fulde drag. Jeg tror ikke, at der gik en dag uden, at jeg standsede op et eller andet sted, og kunne ikke lade være med at beundre alt det smukke, som vi var dumpet ned i, da mine forældre havde valgt at købe landsbyens kro.

Randbøldal Kro, malet af Harry Hansen, Vandel

Kroens hovedbygning var en stor, aflang og meget gammel bygning i to etager plus kælder. Ingen i byen kunne sige noget om, hvornår den var blevet bygget. Men på meget gamle billeder kunne man se kroen se ud præcis som nu. Den så hverken yngre eller ældre ud. Men ingen tvivl om, at den var meget gammel. Det kunne man også se på fundamenterne til kroen. Det var solidt byggeri. Kampestensvægge i kælderen indtil

en meter over jorden. Vi kunne se i vinduesåbningerne, at muren her var ca. en meter tyk. Ellers var kroen bygget i røde mursten og med tag af naturskifer. Som kroen lå der mellem de store kastanjetræer og bøgeskovene helt tæt på, var idyllen bare helt perfekt. Livet i landsbyen var på ingen måde fortravlet. Man havde tid til det, man skulle nå. Og man havde tid til at tale sammen om hverdagens problemer og om vejret. Derfor kendte vi også alle hinanden i landsbyen. Og derfor interesserede vi os for hinandens problemer og hjælp, hvor vi kunne.

Kroens hovedindgang var lige midt for den ene langside mod vejen og ud til salen. Den store hovedtrappe var hugget ud af kampesten og havde ligget der i generationer. På begge sider af trappen gik et gelænder af jern. Det var malet sort.

Krofamilien
Vagn, Grethe, Kirstine, William, Lyng

I den store gang, man kom ind i, var der masser af knager til gæsternes overtøj. Fra gangen kom man også ind på toiletterne. Der var et toilet for mænd, og et for damer. Det var et stort arbejde i det daglige at holde toiletterne pæne og rene. Der kom mange gæster på kroen, og toiletterne skulle gøres rene flere gange om dagen.

Fra gangen kunne stamgæsterne tage første dør på højre hånd, og de var i krostuen, eller som den blev

kaldt i daglig tale, slyngelstuen. Det var nu ikke den indgang, stamgæsterne normalt valgte. De gik direkte fra bagindgangen ind i servitricernes arbejdsrum. Det var stedet, hvor servitricerne opbevarede øl og sodavand i køleboksen, cigaretter i tobaksskabet og snaps i køleskabet. Det var ligesom et kommandorum i kroen. Herfra styrede medarbejderne alt salg til gæsterne, uanset om det var mad fra køkkenet eller øl og spiritus fra kælderen.

Fra dette rum havde stamgæsterne direkte adgang til slyngelstuen. Og det var den rutine de normalt anvendte. Så kunne de også lige nå at hilse på de servitricer, der var på arbejde den dag.

I krostuerne og overalt på denne etage i kroen var alle gulve af træ, enten plankegulve eller parketgulve. Gulvene blev hver morgen i hele kroen gjort rene og bonet med en speciel bonemaskine. Man kørte frem og tilbage over gulvet, medens et hjul med børster på blankede gulvet. Efter en sådan omgang skinnede gulvene altid, som om ingen nogensinde havde gået på dem.

Slyngelstuen vendte ud mod vejen. Ikke at det betød noget, for ingen af gæsterne her ønskede at følge med i trafikken ej heller at blive set af forbigående. Det var ikke vigtigt for dem, om man vidste, at de var på kroen. De ønskede bare at være i fred for andre og undgå andres kritik.

Der var fyldt med mindre borde i slyngelstuen, og rundt om bordene stod stolene klar til at modtage gæsterne. Derudover stod der langs den ene væg en stor skænk, hvori og hvorpå alle glas, der blev brugt på kroen, stod i rad og række. De var sirligt vaskede og pudsede - ølglas og snapseglas.

Derudover var der to ting mere i rummet. Det var en enarmet tyveknægt, hvilket vil sige en spilleautomat, hvor man ved at give et indskud på 25 øre kunne være heldig at vinde en pæn sum penge. Men den, der vandt i længden, var kromanden. Det vidste man også godt, men det kunne jo være, at man havde heldet med sig netop den dag.

Den anden ting, der stod i slyngelstuen, var musikboksen. Den var vigtig, for her kunne gæsterne mod en lille betaling lytte til den musik, de gerne ville høre. Firmaet, der havde opstillet musikboksen, kom et par gange om måneden for at tømme boksen for penge og for at sætte nye plader i maskinen. Det var gerne de samme ca. ti plader, der blev spillet hele tiden. Det var dem, der var populære lige i øjeblikket. Vi børn lærte dem derfor hurtigt udenad og vidste til enhver tid i søvne, hvad der var populært.

Slyngelstuen var ikke et særlig hyggeligt rum. Det var menneskene, der kom her til daglig, der gjorde den hyggelig. De fleste af stamgæsterne var ugifte mænd, der var oppe i årene. Det var i kroens slyngelstue, de levede deres liv. Det var her, de havde deres kammerater. Og det var her, de kunne være og blive accepteret af deres omgivelser.

De tilbragte en stor del af deres vågne liv her. Derhjemme på værelset var de kun, når de sov. Det var på kroen, der skete noget, og det var her de følte sig hjemme.

Fra serveringsrummet kunne man komme ind i "butikken". Det var et pænt rum med pæne møbler og duge på bordene. Her kom de gæster, der ønskede at drikke kaffe eller spise. Butikken hed sådan, fordi der i

ældre tider havde været købmandsbutik. I gamle dage, dengang kroen blev bygget, var det normalt sådan, at der var købmandsforretning og gæstgiveri i samme bygning. Det var praktisk, idet købmanden alligevel solgte de varer, som også blev solgt på kroen. Desuden var det en kærkommen lejlighed for mange, der var kommet den lange vej med hest og vogn fra deres landbrugssted til landsbyen for at handle ind, at man, før man igen skulle hjemad, kunne få lidt at spise og en dram.

Det var nu så mange år siden, at købmandsforretningen var blevet adskilt fra kroen og flyttet over på den anden side af kroens parkeringsplads, at ingen i byen længere kunne huske det. Nu var der bare navnet "butikken" tilbage fra de dage.

I gulvet i butikken var der en lem. Den førte ned i et kælderrum, som var blevet brugt i købmandsbutikkens dage. Nu hvor kroen havde overtaget lokalerne efter købmandsforretningen, blev kælderen ikke længere brugt. Den lå den bare ubenyttet hen.

Fra forgangen førte en dør ind til "bondestuen". Det var et forholdsvis stort kvadratisk rum. Der var mørkt træloft, hvorfra hang små jernlysekroner ned over bordene. Midt i lokalet hang en meget stor rund jernlysekro. Der var en sær lidt vemodig stemning over denne stue. Her blev holdt mindre selskaber, men der kom også kaffegæster og spisegæster om søndagen.

Gulvet var specielt. Det var parketgulv, der var bonet mørkt med årene. Gulvet må i sin tid være blevet lagt på en særlig måde, for det knirkede. Det knirkede også, selv om ingen mennesker gik på gulvet. Senere, da jeg var blevet ældre, arbejdede jeg meget på kroen. Klokken blev ofte hen på morgenen, inden jeg var færdig på kontoret. På det tidspunkt lå kontoret ved siden af bondestuen med en dør imellem. Mange gange om natten, medens jeg sad på kontoret og arbejdede, hørte jeg knirkende lyde ude fra bondestuens gulv. Jeg vidste, at der ikke var andre oppe på det sene tidspunkt på natten. Jeg vidste også, at det bare var gulvet, der knagede af en eller anden naturlig grund.

Alligevel, skønt jeg vidste dette, skete det ofte, at jeg kunne høre gulvet knirke, startende fra døren ud mod gangen, hen over gulvet med mellemrum, der passede nøjagtig til langsomme skridt. Til sidst standsede trinene uden for kontordøren.

Når jeg så måtte kigge ud i bondestuen og tænde lyset, skønt jeg vidste, at det kun var en knirken, var der aldrig nogen. Men mærkeligt var det, og mange har prøvet at forklare fænomenet ud fra naturlige årsager.

Kromanden William ved kroens bagdør

Derfra kom man automatisk ind i serveringspersonalets kommandorum. Her stod ved den ene væg et almindeligt spisebord. Her klarede servitricerne de ting, der krævede et underlag. Her skrev de regningerne ud. Her førte de regnskab med, hvad hvert bord havde fået, og hvem der skyldte hvor meget. Her satte de ting fra sig, indtil de skulle videre ind på bordene eller ned i køkkenet.

Kom man ind fra parkeringspladsen, kom man ind ad bagdøren til kroen. Her var der et lille vindfang, hvor servitricerne kunne stå ved en håndvask og vaske glas - ølglas og snapseglass, tørre dem og derefter sætte dem på plads i slyngelstuens store skænk.

nogle af servitricerne på kroen

Midt i lokalet stod en aflang køledisk. Den blev fyldt med øl og sodavand. I køleskabet stod snapseflasken. Derudover var der et cigaretskab.

Der var dog ikke megen fortjeneste ved at sælge tobak. Det var specielt om søndagen, der blev solgt mange cigaretter, for da havde de andre forretninger i landsbyen lukket. Snart overgav far forhandlingen af

cigaretter til min storebroder Lyng og mig. Vi skulle så stå for indkøb, afregning med servitricerne om aftenen og hele økonomien i forretningen. Fortjenesten, som cigaretsalget gav, var så vores.

Det var meget spændende, og vi var ikke vandt til at tjene penge, så den fortjeneste, det dog gav, var velkommen. Her lærte vi begge, hvordan man skulle være påpasselig og disponere rigtigt med indkøb.

Her stod også kroens eneste telefon. Den stod i telefonboksen. Den blev brugt, når der skulle bestilles varer hjem, når familien skulle tale om private ting, eller når medarbejderne havde brug for at tale i telefon. Det var også den telefon, der blev brugt, når kunder bestilte bord eller fest. Telefonen blev også brugt af gæsterne, såfremt de havde behov for at ringe.

Telefonen havde nr. 13 i landsbyen.

Så var der privaten. Man gik fra servitricernes fordelingsrum ind i privaten, som bestod af to rum, der gik ud i et ved en stor halvmåneformet åbning fra det ene rum til det andet. Det var godt nok privaten, men servitricerne kom ind hele tiden. Snart skulle de hente cigarkassen, snart skulle de veksle penge. Eller også skulle de spørge om det ene eller det andet. Måske ønskede en af gæsterne at tale med far, måske for at bestille til et gilde. Eller måske var der leverandører, der ønskede at få ordrer med hjem eller få penge for en levering.

Ølkuskene kom hver uge. Der var Carlsberg, Tuborg og Albani. Derudover kom flere sodavandsfabrikanter også hver uge. Vin, snaps og anden spiritus blev bestilt hjem fra Vejle, når vi havde behov herfor. Tobaksvarer ligesådan.

Slagteren kom et par gange om ugen fast, men i øvrigt når vi sendte bud efter varer. Han boede i nabolandsbyen Vandel. Bageren kom hver dag med de varer, vi bestilte hos ham, han boede i landsbyen og hed Olaf Lyng. Købmanden var en stor leverandør til kroen. Købmandsforretningen lå lige ovre på den anden side af kroens parkeringsplads. Købmandens læredrenge kom et par gange om dagen med varer, som mor bestilte til køkkenet.

Mælkemanden kom hver formiddag i sin vogn, der var spændt to heste foran. Han kom rundt til alle husene i byen. Han hed PG. Hvad disse initialer stod for, ved jeg ikke. Ingen i landsbyen kaldte ham andet end PG. PG fik mælken oppe fra mejeriet i Randbøl, der lå i nabobyen et par kilometer væk. Mejeriet leverede ikke mælken i flasker. PG havde mælken med i transportspande, hvorpå der sad en hane nederst.

De, der ønskede at købe mælk, kom så med potter og kander eller fade til at have mælken i. På kroen blev der brugt meget mælk i køkkenet. Derfor blev mange fade fyldt med mælk, der så blev sat ind i kølerummet i køkkenet.

Mælkemanden bar selv mælken ind på plads. I en køkkenskuffe lå hans regnskab med kroen altid. Deri førte han hver dag dagens køb. Hver måned lagde han tallene sammen og fik betaling for mælken, fløden og smørret, han havde leveret.

I det forreste rum i privaten stod fars skrivebord lige inden for døren, der førte ud til kroen. Her lå der altid

mange papirer, som han arbejdede med. Far var ikke særlig boglig. Han havde kun gået i skole i syv år, og det kunne han mærke. Jeg var derfor kun lige kommet ud af skolen, før jeg langsomt overtog kontorarbejdet på kroen. På den måde lærte jeg, hvordan kroen fungerede. Jeg kunne også se, hvordan fars og mors økonomi blev forbedret år for år. Vi havde i den tid, vi havde kroen, en rigtig god økonomisk situation. Jeg tror ikke, at mine forældre tidligere nogen sinde har haft en så god økonomisk ballast, som de år de drev kroen.

Langs væggen til venstre for døren stod divanen. Det var her, vi kunne slappe af og tage en middagssøvn, hvis det var tiltrængt. Bare man kunne få ro dertil. I vinduessiden stod spisebordet. Vi havde herfra udsigt til parkeringspladsen over mod købmandsforretningen. Der skete altid meget på parkeringspladsen. Den var stor og blev brugt af såvel kroens gæster som købmandens kunder. Men parkeringspladsen blev brugt til meget andet end parkering.

Veteranbiltræf på kroens parkeringsplads

Trængsel på parkeringspladsen

Parkeringspladsen var i modsætning til landevejen ikke asfalteret, men bestod af grus, der var kørt fast af de mange biler, der kom her til daglig.

Om aftenen, når her ikke var så mange parkerede biler, da købmanden havde lukket, brugte børnene i landsbyen parkeringspladsen. Kroen og dermed også parkeringspladsen lå helt centralt i landsbyen. Her flokkedes ungdommen efter spisetid. De kom på deres cykler for at spille cykelbold, som vi kaldte det. Det foregik på den måde, at vi delte os op i to hold. Målet var den ene garageport i kroens garageanlæg, der lå op til parkeringspladsen over mod købmandens skel længst væk fra landevejen.

Vi havde en mellemstor bold, og nu gik det ud på, at ramme bolden, men kun med cyklen. Det vil sige, vi slog til bolden ved at dreje kraftigt med forhjulene og derved ramme bolden, således at den sprang over til en medspiller. Det drejede sig så naturligvis om at score flest mål mod garageporten.

Om sommeren var det spil i perioder den helt store dille, og vi blev også efterhånden ret ferme til det.

I den bagerste stue i privaten stod de bløde møbler. Der var de grønne lænestole og sofa samt et sofabord. Det var her mine kammerater og jeg hyggede os. Måske sad vi blot og pjattede, måske talte vi om alvorlige ting, som drenge på fjorten, femten år har behov for at tale med kammerater om. Vi syntes selv, at vi var ved at være voksne, skønt vore forældre mente noget andet.

Det var også her vi sad om aftenen og spillede kort med andre unge fra landsbyen. Kroen var blevet det naturlige samlingssted for alle unge fra byen og oplandet. Dels lå kroen centralt i landsbyen, og dels var det på kroen, der altid var liv uanset årstid og uanset tidspunkt på døgnet. Men også fordi vi på kroen var tre unge mennesker, der var udadvendte, samt at vore forældre var populære hos ungdommen og gerne så, at de unge mennesker fra landsbyen og omegnen kom på kroen for at besøge os.

Det var langt fra altid vi samledes i privaten. Oftest foregik det andre steder. Måske i pavillonen, måske neden for pavillonen i kroens del af bøgeskoven, hvor der gik stier ned ad de stejle skrænter ned mod åen. Måske bare uden for kroen på et af hjørnerne, ofte ovre ved kiosken, der lå på kroens grund, men blev drevet af købmanden på det tidspunkt.

Der stod vi så, os unge i en samlet flok, såvel drenge som piger. Nogle på deres cykler, nogle på knallerter, og andre kom bare til fods. Vi kunne en sommeraften stå og snakke sammen og diskutere, hvad der foregik i landsbyen, eller hvad der rørte sig blandt unge dengang.

Det var en vigtig del af opdragelsen til voksenlivet, der foregik her. Her kunne vi føle os sikre og voksne samtidig. Vi kendte alle hinanden, og jeg mærkede aldrig rivalisering eller mobning. Vi havde det meget hyggeligt i hinandens selskab.

Privaten anvendte vi mere om vinteren. Ofte sad vi en fire kammerater og spillede whist lørdag aften, før vi skulle til bal på kroen. Ofte gik spillet så godt, at vi ikke nåede ballet. Men en aften sagde vi til far, da han et kort øjeblik var inde i privaten, at vi godt ville have en cigaret medens vi spillede kort.

Far havde tit sagt til mig og mine søskende, at hvis vi ville ryge, skulle vi ikke bruge vore penge på at købe cigaretter. For han røg nemlig selv mange cigaretter hver dag, så vi kunne bare få af ham. Det ville vi så gerne nu.

Far var snu, så han sagde, at sådan nogle vakse fyre, som os, vi skulle ikke bare have en cigaret. Vi skulle have noget ordentligt. Han fandt cigarkassen frem med de store cigarer. De så jo uvægerligt også noget mere spændende ud end en hvid cigaretpind.

Vi valgte hver en cigar med mavebælte, fik cigarenden skåret af og ild på cigaren. Det føltes voksent der at sidde og spille whist om penge og samtidig ryge store cigarer med mavebælte.

Vi kom ikke til bal den aften. Vi fik heller ikke spillet meget kort. Pludselig følte vi os meget svimle, og

senere skulle vi kaste op. Nogen tid derefter forsøgte vi igen med fars cigarer, men med samme resultat.

Efter den tid har jeg aldrig røget eller haft lyst dertil.

Der var ingen steder på kroen, der var helt privat. Det skulle da lige være ens eget værelse. Ellers var privat- og forretningslivet blandet godt og grundigt sammen. Også fordi kroen var åben for gæster alle dage om året, så nær som juledag og nytårsdag. Ellers var dørene åbne fra tidlig morgen, når pensionærerne kom for at få morgenkaffe og indtil klokken elleve om aftenen. Når der om lørdagen var bal, og når der var sammenkomster, bestyrelsesmøder eller generalforsamlinger i de forskellige foreninger, blev kroen holdt åben længere.

Selv når dørene var låste, arbejdede der mange med rengøring og forberedelser i køkkenet til næste dag.

Derfor var privatlivet blandet godt og grundigt med de forretningsmæssige ting, der altid skete på kroen. Det måtte man vænne sig til. Ikke alene vi på kroen måtte vænne os dertil, men også vore gæster, familie og venner måtte acceptere, at et besøg hos os altid var fyldt med mange afbrydelser.

Jeg lærte hurtigt at leve med de forhold. Meget hurtigt fik jeg det ligesom ind under huden. Efter nogen tid blev jeg selv en del af det liv, der blev levet på kroen. Jeg begyndte efterhånden at føle kroens pulsslag, som var den en levende mekanisme, med dens ejere, medarbejdere og gæster.

Det var som om, at kroen levede sit eget liv. Dens ejere – mine forældre -, vi børn, der boede på kroen, medarbejdere af enhver art, samt de skiftende tider påvirkede bare kroens liv. Når krofamilien og medarbejderne ikke var der mere, kom der blot andre ejere og medarbejdere, der så ville påvirke kroen i deres periode, idet de så måtte tilpasse sig og kroen til de skiftende tider, som de måtte leve under.

Ejere af kroen og medarbejdere vil komme og gå, men kroen vil bestå. I hvert fald så længe, der er brug for en kro i landsbyen.

I kælderens var der flere rum. Først og fremmest naturligvis det store krokøkken. Man kom fra servitricernes arbejdsrum ned i køkkenet ad en smal rund trappe, der var lavet i cement. Man skulle huske at dukke hovedet, idet der var lavt til loftet i trappeopgangen.

Ved siden af trappen var vareelevatoren. Den var meget praktisk og også nødvendig i det daglige. Elevatoren førte fra køkkenet op til servitricernes arbejdsrum. Der var i grunden to elevatorer. Når den ene var oppe, var den anden automatisk nede i køkkenet. I køkkenet skulle køkkenmedarbejderne altid huske at låse elevatoren fast, således at den ikke pludselig, når der kom mere vægt på den oppe hos serveringspersonalet, kom farende ned og ramte bunden med et brag. Så røg der altid porcelæn.

Køkkenpersonalet kunne ringe med en klokke, der lød oppe hos serveringspersonalet, når de hejste en portion mad eller kaffe op. Elevatoren skulle skubbes og dels trækkes af køkkenpersonalet, når der skulle madvarer op eller brugt porcelæn ned i køkkenet. Det var store mængder, der i løbet af en søndag først gik op til gæsterne og senere som brugt porcelæn gik retur til køkkenet til opvask.

Køkkenregionerne i kælderens var hyggelige for os børn. Her kom sædvanligvis kun krofamilien og medarbejderne. Her var vi uden for krogæsternes rækkevidde. Der kom dog leverandører med varer og for at lave aftaler med mor i køkkenet eller far om andre leverancer, som kroen havde brug for.

Mor tog arbejdet i køkkenet alvorligt, alt skulle være i orden, og maden skulle være god. Der var meget at se til, især i sommertiden. Der skulle bestilles varer hjem, også til fester, som der var mange af.

Køkkenet var det sted på kroen, hvor der virkelig kunne være hektisk om sommeren, og der skulle man ikke stå i vejen.

Mor havde god hjælp i køkkenet, men hun sparede ikke sig selv, hun var selv med. Hun var først oppe tidlig om morgenen for at lave morgenmad til pensionærerne. Efter middag tog hun sig en middagssøvn, hun var den sidste der forlod køkkenet kl. 23.00.

Lige neden for trappen stod spisebordet. Her spiste krofamilien og medarbejdere, der arbejdede på kroen ved spisetiderne. Vi spiste aldrig samtidig. Det var ikke muligt. Man spiste, når og hvis der blev tid dertil. Det betød, at der ofte sad en eller to og spiste et eller andet.

Familien spiste heller ikke samlet. Dog forsøgte vi at spise aftensmad sammen. Det lykkedes ikke så tit, og aldrig i weekenderne. Det var der for travlt til. Det generede mig heller ikke, det var en del af det, at privat og forretning var blandet sammen.

Om morgenen sad jeg her ved bordet og spiste min morgenmad, sædvanligvis alene, idet familien allerede var i fuld gang med hver deres forehavender. Når jeg kom hjem fra skolen i Vejle med de gule rutebiler, der stoppede lige uden for kroen, var klokken omkring tre om eftermiddagen. Jeg gik da altid ned i køkkenet, hvor køkkenpersonalet spurgte om, hvad jeg kunne tænke mig at spise i dag. Det fortalte jeg så, og vips lidt efter stod det foran mig.

Det kan man sige var at forvænne os børn. Men sagen er, at køkkenmedarbejderne i forvejen var vant til at lave det mad, gæsterne bestilte. Der var ikke præferencer for det ene eller det andet. Det var ikke således, at i dag havde mor lavet frikadeller eller karbonader. I køkkenet lavede vi det gæsterne ønskede, og var klar til det. Man tænkte simpelthen på en anden måde end i et privat hjem.

Al den kromad, som jeg har fået gennem mange år, har betydet, at jeg i dag hellere vil have almindelig dagligdags mad med smag i.

Far gjorde dog en undtagelse, hvad angår gæster i køkkenet. Det var, når der om sommeren et par gange kom vandrende vagabonder. De kom gerne til køkkendøren, bankede på og spurgte efter lidt at spise.

De blev altid lukket ind i køkkenet og hen til spisebordet. Der blev de bænket. Vi børn opdagede snart, hvad der skete, så vi var straks nede i køkkenet, satte os ved bordet, hvor også far altid sad, når der var vagabondbesøg.

Det var spændende at se dem og tale med dem. De var altid yderst flinke og meddelsomme. De oplevede meget, der lå uden for vor verden. Det var stort set de samme, der kom hvert år. Vagabonderne fik altid serveret dagens middag. Først forret, derefter hovedret og til sidst dessert.

De fik kun en øl til maden. Men det var tydeligt, at det var et festmåltid for dem. Når de havde spist op, gav far dem altid en stor cigar, som de fik ild på, og derefter sagde de høfligt tak for mad.

Idet de gik ud ad køkkendøren, sagde de altid, at vi ses igen til næste år. Og det gjorde vi så.

I køkkenet var også det store komfur. Det fyldte meget, det var enormt stort. I begyndelsen fyrede vi med træ og kul eller briketter. Men ret hurtigt blev komfuret ombygget således, at vi kunne fyre med en slags olie. Oliebrænderne blev tændt om morgenen, således at der altid var fyr på. Der var altid stor aktivitet omkring komfurets mange koge- og stegesteder. Der skulle forberedes mange forskellige retter samtidig.

Udover komfuret havde vi et gaskomfur, der stod næstefter komfuret. Overfor i forbindelse med det lange bord foran vinduerne var endnu nogle gasblus på et bord. Gasblussene blev brugt rigtig meget. Og der skulle mange og store gasflasker til. De stod gerne uden for køkkenet ved køkkenindgangen.

I køkkenet stod også oliefyret, der opvarmede hele kroen. Der var centralvarme overalt på kroen. Oliebeholderen stod ude foran køkkendøren ved siden af gasflaskerne. Op ad væggen ind mod det kolde køkken stod frituregryden. Det var en ret ny anskaffelse, som var blevet meget populær. Den var hurtig i anvendelse, og den gav gennemstegte færdigretter. Man tænkte dengang ikke så meget på, at tingene blev stegt eller nærmest kogt i rent fedt.

Langs væggen mod parkeringspladsen og vinduerne og modsat komfuret var der anbragt et langt køkkenbord, der var hvidskuret. Køkkenbordet gik lige fra den ene ende af køkkenet til den anden, kun afbrudt af nogle gasblus cirka midt i. Neden under køkkenbordet var der en hylde, der også gik hele vejen. Hylden blev brugt til opbevaringssted for gryder, pander og grydelåg af enhver størrelse.

Nederst i køkkenet ved bagdøren til køkkenet var opvaskeafdelingen. Her var vaskene, og her var vandhanerne. Det var først senere, vi fik opvaskemaskiner. Til venstre for vaskene var der hylder fra gulv til loft. Her anbragte man det snavsede porcelæn, indtil opvaskeren kunne få det vasket op.

I weekenderne var der så travlt, at opvasken bare hobede sig op i løbet af dagen. Opvaskeren kunne slet ikke følge med til, at få det snavsede porcelæn skyllet af og vasket. Det var et fugtigt og varmt job at være opvaske. Det lejede vi ofte unge piger til i weekenderne.

Fra køkkenet førte en døråbning ind til det kolde køkken. Langs med væggen ud mod landevejen stod et langt træbord med en hylde nedenunder. Her blev alt smørrebrød, kroanretninger og platter lavet.

I takt med, at først platter og senere kroanretninger blev populære, blev det nødvendigt at ansætte medarbejdere, der havde en speciel uddannelse i at anrette disse ting. Det kolde køkken var deres speciale, og dette rum var deres arbejdsplads. I de år, hvor det blev moderne at tage familien ud om søndagen for at spise på kro eller restaurant, var det kolde køkken det travleste sted i hele kroen. Senere, da interessen skiftede til varm mad, måtte det varme køkken holde for i stedet.

I det kolde køkken var der hylder fra loft til gulv langs væggene, hvor der var plads. Her var anbragt de fade, skåle og skeer, der skulle bruges til kroanretninger m.v. I den ene ende af rummet var indbygget fra loft til gulv kroens kølerum. Kølerummet var så stort, at man kunne gå derind gennem en meget stor, tyk og tung dør. Langs siderne i kølerummet var der anbragt hylder, og bagerst i rummet var der en forhøjning på størrelse med et almindeligt bord. På hylderne og på forhøjningen satte man de ting, der skulle i kølerum.

Og det er der rigtig mange ting, der skal på en kro. Så kølerummet var altid fyldt godt op. Lige inden for døren til det kolde køkken kunne man åbne en låge ind til kølerummet. Her stillede servitricerne ekstra flasker med snaps og andet spiritus, der skulle drikkes afkølet.

Fra det kolde køkken førte en altid aflåst dør ind til vinkælderen. Det var et rum med mange hylder. På disse hylder lå vinflaskerne på rad og række. Det var kun mor og far og måske en af servitricerne, der havde nøgle til det rum.

Det var ikke fordi, der blev drukket særlig meget vin på det tidspunkt. Det kom først noget senere. Men nogle gæster, specielt dem fra købstaden, ønskede et glas vin til maden om søndagen. Det var kroen naturligvis også leveringsdygtig i.

Fra køkkenet bagved spisebordet førte en dør ind til spirituskælderen. Denne dør var på samme måde som vinkælderen aflåst hele tiden. I spirituskælderen stod mange kasser på gulvet. Det var kasser med snaps. Dengang blev der drukket meget snaps. Rigtig meget snaps. Derfor bestilte far altid mange kasser snaps hjem fra købstaden ad gangen. Derved opnåede han en større rabat. Ud over snapsekasserne var der kasser med Gammel Dansk og Von Osten. Det var de to slags bitter, der blev drukket mest af. De havde efterhånden afløst Angostura snaps.

Angostura snaps var kun almindelig snaps tilsat et vist antal dråber angostura. Hvor mange bestemte gæsten. Ved hjælp af angosturaen kom snapsen tilnærmelsesvis til at smage som en bitter.

Derudover stod der spiritusflasker af enhver art på hylderne. Det skulle være således, at gæsterne kunne få deres tørst slukket på bedste vis. Og det fik de så.

Det sidste rum, der gik ud fra køkkenet, fik man adgang til fra trappen, der gik op ovenpå til serveringsrummet. Her gik man ind ad en lav døråbning af cement. Der var egentlig to rum. I det første rum var sodavandene. Her stod stakke så højt som til loftet af sodavandskasser fyldt med sodavand.

Dengang var både øl- og sodavandskasser lavet af træ, og der var 50 stk. i hver. Vi havde mange slags sodavand fra flere leverandører. Flere leverandører havde flere slags sodavand. Kroen skulle have lidt af hver slags, hvorfor rummet også ofte var overfyldt.

Ølkuskene og sodavandsbilerne kom ellers engang om ugen. De havde en fast ugedag, hvor de kom. Det var ikke den samme dag, de kom alle sammen, men det var spredt ud på hele ugen.

Det bagerste rum, der var det største af de to, var ølkælderen. Her stod kasser op og kasser ned af

Carlsberg, Tuborg, Ceres og Albani. Det var de fire mærker, vi solgte på kroen. Skønt vi fik øl hjem i hver uge, var det ofte nødvendigt efter et særlig godt lørdagsbal, at ølkusken fra et af bryggerierne måtte levere igen søndag morgen.

Det var ikke acceptabelt, at en kro ikke kunne levere i hvert fald Carlsberg og Tuborg øl.

De fire forskellige ølmærker blev leveret på fire bestemte ugedage. Det vidste mange af stamkunderne godt. Derfor mødte de gerne op i god tid, før ølkuskene kom. De gjorde sig klar, satte sig til rette ved bordene i slyngelstuen. Her bestilte de en øl af den slags, som de vidste, kroen skulle have leveret den dag.

Når så ølkusken kom, gik han ind for at få kroens ordre for den uge. Han udskrev på stedet en faktura på øllene og sodavandene, leverede en kopi til sin medarbejder, der så læssede varerne ned fra ølvognen og ned ad trapperne og ind på plads i henholdsvis ølkælderen og sodavandskælderen.

Derefter gik han ind i slyngelstuen og glædede sig over, at så mange drak præcis hans ølmærke. Og så gav han hele stuen en omgang. Derefter gik han ud for at få betalingen af far for de leverede kasser.

Dagen efter foregik nøjagtig det samme blot med et andet ølmærke. Og historien gentog sig uge efter uge.

Fra forgangen gik en meget stejl trætrappe op på loftet. Trappeopgangen var adskilt fra forgangen af en dør. I gavlen ud mod vejen mod nord var vore forældres soveværelse. Det var ret stort og havde to vinduer.

Ved siden af var et mindre værelse med vindue i taget. Det var min lillesøster Grethes værelse. Det var nok det mest rolige værelse på kroen.

I den anden gavl var der to værelser, hver med et vindue ud mod kroens baggård og med udsigt over byen mod syd. Her boede min broder Lynge og jeg.

Værelserne var ikke særlig store, men hyggelige. Foruden min seng havde jeg fået det gamle radioskab - dog uden radio - på værelset. Jeg tilbragte faktisk kun den tid, jeg sov, på værelset.

Resten af loftet var rått loftsrum, hvor vi kunne se bjælkerne og taget.

Fra køkkenet kunne man gå ud ad køkkendøren og ud i det fri. Her kom man ud i en lukket baggård med en dobbeltport ud mod gaden. Ud over gasflasker og oliebeholder var der over for køkkendøren mod muren en skraldebeholder. Den var stor og muret og med trælåger over. Her havnede alt madaffaldet fra køkkenet. Og det var meget.

Med jævne mellemrum kom en husmand fra området og tømte beholderne. Han kom med hestevogn.

Modsat dobbeltporten ud mod gaden gik en gang langs køkkenets langside. Køkkenvinduerne vendte ud

mod denne gang. Da gangen således var i kælderhøjde, var den udgravet og med cementgulv. På den anden side af gangen, altså bort fra køkkenet, var der en mur med døråbninger.

Oven for gangen og bort fra køkkenet lå kroens parkeringsplads. Der var et jernrækværk på parkeringspladsen langs gangen.

Der var også adgang til denne kældergang fra parkeringspladsen ved siden af bagindgangen til kroen ad nogle stejle cementtrapper.

I kældergangen, der var åben opad til det fri, var der gennem dørene modsat køkkenet adgang til adskillige kælderrum. Kælderrummene lå således ind under parkeringspladsen. Til nogle af kælderrummene var der fri adgang, idet der ikke var døre i. Andre kælderrum havde trædøre og var aflåsedet. Enkelte af rummene havde dobbeltrum, idet man fra det første kælderrum kunne gå gennem en dør gå ind i det næste kælderrum.

Da der intet lys var i rummene og heller ingen vinduer, kunne det føles lidt uhyggeligt med alle de kælderrum, specielt om aftenen. Men det blev jeg nu hurtigt fortrolig med. Det var jo også os, der boede på kroen, der havde bedst kendskab til disse kælderrum.

Her opbevarede vi emballage, der blev anvendt til øl og sodavand. Her var rum til kul, koks, cinders, træ eller briketter. Her var rum til haveredskaber og haveborde og stole. Og her var rum til det, vi ikke vidste, hvor vi lige skulle placere.

I den ene ende af parkeringspladsen helt ind til købmand Jensens skel og længst væk fra vejen lå kroens garager. Det var en selvstændig bygning, der dog var bygget sammen med købmandens garageanlæg.

Kroen havde her to store garager med to dobbeltporte i. Det kunne være lidt svært at bakke ud af den højre garageport, idet der lidt uden for denne garage stod et meget stort træ. Når man var halvvejs ude af garagen, skulle man dreje så skarpt til højre, man kunne, uden at ramme garageporten. Og derefter hurtigt rette bilen op igen.

Det blev jeg efterhånden ekspert i - og kunne gøre det i søvne.

To gange om ugen kom bankbussen fra Vejle Bank og parkerede lige uden for kroens bagindgang på parkeringspladsen. Det havde de tilladelse til. Bankfolkene trak et kabel ind i servitricernes arbejdsrum for at få strøm. Derudover trak de et kabel hen til en opstander, der stod ved kromuren. Det var telefonforbindelsen.

Bussen holdt her et par timer to gange om ugen. Der var altid fuldt af mennesker i bussen i den tid, den holdt her. Og så var det også nemt for kroejeren at komme i banken.

Når åbningstiden var gået, kom servitricen altid ud til de tre bankfolk med ostemadder og kaffe.

De gule busser kørte fra nabobyen Bindeballe gennem vor landsby og videre til købstaden. Men de fleste

ture startede ikke i nabobyen, men fra vor landsby. Det betød, at kroens parkeringsplads også fungerede som rutebilernes endestation. Det var her de vendte for at køre tilbage til købstaden igen. Det betød ofte, at der var ventetid fra ankomst, til rutebilen igen skulle afgå.

Udover at det gav en del trafik med folk, der delskom med rutebilen og dels skulle med den, så benyttede chaufførerne gerne lejligheden til at komme ind på kroen for at få en sludder med personalet og måske en sodavand eller en kop kaffe.

Derfor kendte vi børn også alle rutebilchaufførerne godt. Vi kendte dem alle ved navn og havde altid bemærkninger til dem. Og vi kendte bustiderne, så vi behøvede intet ur.

William på parkeringspladsen

Kroens sal lå ikke i forlængelse af selve kroen. Det var en separat bygning, der lå lige på den anden side af gaden over for køkkenet. Salen var en hvidkalket bygning med bliktag. Ud fra salen mod vejen var der udbygget med hjælpefaciliteter til salen. Salen var et stort rum med højt rundt loft. Konstruktionen under loftet var af træ. Der gik store bjælker fra gulvet hele vejen rundt med loftet og ned til gulvet i den anden side af salen. Selve konstruktionen var flot.

Gulvet var parketgulv. Der var vinduer i gavlen og mod syd. I den modsatte ende af salen var scenen. Den blev brugt, når der var underholdning. Det kunne være den årlige dilettant, eller blot en almindelig balaften. Så stod orkesteret på scenen.

Scenen var hævet ca. halvanden meter over gulvet i salen. På begge sider af salen var et mindre rum, som skuespillerne benyttede i forbindelse med forestillingerne. Her stod til daglig også bukkene, der skulle bruges, når der skulle opstilles borde til gilder. Bordplader stod i et af de tilstødende rum. Rummet til højre for scenen blev også brugt af rejsebiografen. Her blev filmfremviseren anbragt på et bord, og lyskeglen gik så ud gennem et lille firkantet hul i trævæggen mod salen.

Cirka en gang om måneden kom Nørre Snede Rejsebio til landsbyen. Der var så to filmfremvisninger på kroen om aftenen. Først klokken syv. Det var altid en familiefilm, der blev vist. Derefter igen klokken ni. Og da blev der vist en film, der var forbudt for børn.

Der blev hængt et stort hvidt lærred op på væggen modsat scenen. I hele salen var opsat bænke, der stod i lige rækker bag hinanden, således at hele salen var besat. Det kostede to kroner for hver film, man ønskede at se. Og der kom altid mange folk fra området, der ønskede at se en film.

Vi børn fra kroen fik lov at komme gratis ind. "Det er jo da jer, der bor her", sagde biografmanden altid.

Den lokale badmintonforening havde også lejet sig ind i salen. De lejede et vist antal dage - bestemte ugedage -, hvor de så dels trænede og dels spillede kamp. Landsbyen havde et godt badmintonhold, der altid var godt med i de turneringer, de spillede med i. Når der var kampe mod andre klubber i salen, så vi børn ofte på.

Efter kampene skulle alle spillere, både fra vor klub og fra den konkurrerende klub, op på kroen for at få ostemadder og kaffe.

Når der skulle spilles badminton, spændte man bare et net over salen midtvejs, hvor der blev sat to stolper på fire ben op. Nettet blev derpå fastgjort til en af bjælkerne i begge sider. Salen var altid tegnet op med streger til badminton.

Når salen var ledig, kunne vi børn muntre os dernede. Ofte skete det, at en kammerat, jeg havde på det tidspunkt, og jeg spillede badminton. Han var søn af byens skrædder og boede i en lejlighed i en bygning, der var bygget sammen med købmandsforretningen. Flemming var rødhåret og lidt yngre end jeg. Han havde en storesøster, der kørte med rutebilen til købstaden hver dag for at arbejde. Jeg tror, at hun var fotograf.

Flemming og jeg kunne spille badminton en hel eftermiddag uden at blive træt deraf. Vi var meget jævnbyrdige, og det morede os meget.

Nogen tid derefter rejste skrædderens til købstaden, hvor faderen fik arbejde hos en af de store tøjbutikker der. Og med skrædderen rejste min kammerat Flemming også. Det var jeg ked af, for vi havde haft det så godt sammen.

Nogle år senere hørte jeg, at Flemming var blevet alvorligt syg og døde. Han var da stadig kun en ung mand.

Skulle man ind i salen, måtte man først ind i en stor forgang. I forgangen var der til den ene side mange knagerækker ud fra væggen, hvor gæsterne kunne hænge deres overtøj. Det var nødvendigt med meget plads, da der kunne være et par hundrede gæster til spisning ad gangen. Der var også plads til i den modsatte side af indgangsdøren at have stående et bord, som blev brugt, når der var bal. Her sad foreningsmedlemmerne på skift og tog betaling af de gæster, der ønskede at komme til bal.

Fra forgangen var der adgang gennem en dør ind til en aflang gang. Her lå toiletterne til salen. Der var flere toiletter til såvel damer som herrer.

På den anden side af forgangen lå køkkenet til salen. Foruden køkkenborde og skabe var her et gaskomfur. Køkkenet fungerede i virkeligheden mere som et anretterkøkken, idet maden sædvanligvis blev lavet i kroens køkken og båret over i salens køkken i store gryder og fade.

Krosalen set oppefra

I salens køkken kunne medarbejderne så holde maden varm under middagen. Her havde man også til lejligheden placeret øl, sodavand, vin eller snaps - alt afhængigt af, hvad kunderne havde bestilt.

Nedenunder scenen med adgang kun ude fra vejen ved pavillonen var endnu et rum. Her opbevarede vi de ting, som vi kun sjældent brugte i salen. Men der skal bruges meget opbevaringsplads til en kro. Fortsatte man fra krobygningen over vejen til salen og videre over vejen, der går til svømmebassinet, kom man til pavillonbygningen. Det var en stor kvadratisk bygning uden beklædning på siderne, men med tag over. Taget gik op og samledes i en spids midt i fra alle fire sider.

Pavillonen var bygget ud over slugten, der førte ned til åen. Det betød at siden, der vendte ind mod salen, stod direkte på jorden, medens den modsatte side var bygget op langt nede fra slugtens bund. Træerne, der voksede dernede, havde deres kroner ud for pavillonens udsigtsvinduer.

På denne side af pavillonen var der bygget en svalegang i træ med rækværk omkring. Herfra var der en fin udsigt til trækronerne i skoven, og længere nede sås engen og åen, der slyngede sig ud gennem ådalen.

Vi klatrede ofte fra svalegangen over i trætoppene og ned ad stammerne til jorden langt ned i kløften.

Midt i pavillonen stod en enorm firkantet mast, der nåede helt op til taget. Det var masten, der bar hele tagkonstruktionen. Rundt langs siderne var bygget en ydermur, der var ca. en meter høj. Fra overkanten af muren gik træstolper hele vejen rundt op til taget og hjalp masten i midten med at bære taget. Der var ingen vinduer i pavillonen.

På en måde var pavillonen et specielt og smukt bygningsværk. Såvel den måde den var bygget på, alt træværket - og så den unikke beliggenhed.

Gulvet var brædder og lagt med små mellemrum. Det betød, at man kunne tabe ting og sager gennem gulvet og ned på jorden. Også småpenge.

Ofte kom der skolebørn på sommerudflugt til landsbyen. Landsbyen var berømt for den smukke natur og svømmebassinet. Derfor var det blevet almindeligt for skoler fra store dele af Jylland at holde deres sommerudflugt her. Specielt de mindre klasser.

Ved sådanne lejligheder blev der sat borde og stole op i pavillonen. Her kunne børnene så spise deres medbragte mad og købe sodavand og is ved boden i pavillonen.

Boden var en lille udbygning til pavillonen lige til venstre for indgangen. Her stod der en servitrice eller en medarbejder fra kroen, når en skole havde bestilt plads.

Ved sådanne lejligheder skete det, at en eller anden tabte en mønt ned gennem sprækkerne i gulvet. Det vidste vi børn godt. Et par gange om året løsnede vi så et par gulvbrædder og klatrede ned under gulvet medbringende en lommelygte.

Jorden under gulvet skrånede ligesom det udenom liggende terræn voldsomt ned ad kløftens kant. Derfor var der også en voldsom forskel på højden under gulvet. Mod vejsiden gik gulv og jord næsten sammen medens, der i den modsatte side var mange meter op til loftet.

Her søgte vi så efter mønter. Vi fandt altid nogen men ikke mange. Nogen af mønterne havde ligget der i mange år, kunne man se på dem. Selvom det ikke blev til en formue, så syntes vi dog, at det var spændende at lede efter skatten.

Når der var seksdagesløb i Forum i København, fulgte vi alle med – børn og voksne. Om dagen kørte drengene seksdagesløb i pavillonen rundt om stolpen midt på gulvet. Det var virkelig spændende, og vi syntes at det lignede meget et rigtigt seksdagesløb, som man så det i fjernsynet.

Pavillonen var også det naturlige samlingssted, når det regnede eller om vinteren. Her samledes unge mennesker fra landsbyen og nabolandsbyen med unge mennesker fra hele oplandet. Der kunne til tider være mange samlede. Og der var næsten altid nogen. Man kom og gik som det passede bedst med det, man skulle. I dag er pavillonen revet ned.

Til kroen hørte også et par tønder land skov. De lå fra landevejen, der går ned til svømmebassinet, og ned mod åen i bunden af slugten. Det var også her pavillonen lå. Pavillonen lå midt for arealet ud mod vejen, og skoven kom så på begge sider og bag ved bygningen.

Skovarealet var bevokset med kæmpe bøgetræer, der har stået der i umindelige tider. Deres stammer og kroner var enormt store og flotte. Området var en skrænt, der gik stejlt ned mod engarealet og åen. Derfor så man også ofte ind i et flor af grønne trækroner, når man gik ned ad de stejle stier, som området var fuldt af. Stierne gik kun sjældent op og ned, men langs med skrænten eller kun skråt ned. Ellers blev stierne for stejle til, at man kunne gå på dem.

Skovområdet lå umiddelbart op til vejen og kroen. Derfor gik også mange mennesker ture i kroens skov.

Neden for skrænten blev jordbunden sumpet, og engen begyndte. Mod nord grænsede vor skov op til fabrikkens skov, og skellet var åen. Skoven fortsatte i det uendelige langs med engen til begge sider af kroens skov. Mod syd gik skellet ved klubhuset.

Jeg holdt meget af dette skovområde. Når man trådte blot et par skridt fra vejen ned ad en sti i skoven, kunne man ikke se bygninger nogen steder, skønt man vidste, at landsbyen lå deroppe blot tre meter væk. Overgangen fra by til det smukkeste naturområde var brat og overvældende, syntes jeg.

Da vi blev lidt ældre, og nogen af os fik knallerter, var det spændende at køre på skovstierne. Det krævede mod at køre med fuldt drøn rundt på de stejle stier. Men af en eller anden grund kom ingen alvorligt til skade derved. Nogle knallerter kunne ikke klare presset, så stellet knækkede.

I den nordlige ende af kroens skovstykke oppe ved landevejen lige over for nordgavlen af krobygningen lå kiosken. Kiosken lå på kroens jord, men blev drevet af købmanden. Her blev solgt is, slik og souveniring.

Når vejret var godt om sommeren, samledes ungdommen ofte her. Herfra kunne man følge, hvad der skete, og hvad der kom fra alle fire veje, der samledes her. Men det var også holdestedet for de gule rutebiler, når de startede deres rute fra nabolandsbyen. Og det gjorde de om morgenen, når skolebørnene skulle i skole, og når arbejderne skulle til købstaden for at arbejde, og det gjorde de om eftermiddagen, når skolebørnene havde fri fra skole og senere, når arbejderne skulle hjem fra arbejde igen.

Specielt om morgenen kørte der mange rutebiler på ruten fra nabolandsbyen gennem vores landsby og til købstaden. Der var dengang mange, der arbejdede i storbyen. Og ikke mange havde selv bil. Derfor måtte de bruge rutebilen som dagligt transportmiddel.

Der var derfor altid mange, der stod og ventede på at komme med rutebilen om morgenen ved kiosken. Når rutebilen kom op mod kroen og kiosken, tudede chaufføren altid kraftigt i hornet. Det betød, at nu skulle man skynde sig, for nu var rutebilen her.

Fra alle sider kunne man se folk komme løbende og gående hurtigt for at komme med. For mig betød det, at jeg inde i køkkenet skulle skynde mig at få fat i skoletasken og ud af døren for at nå bussen, inden de sidste ventende passagerer var kommet ind. Det passede faktisk altid. Men ellers vidste chaufførerne jo også, at jeg skulle med. Det kunne ske, at de måtte give et ekstra trut i hornet, før jeg kunne være på trapperne.

Fra baggårdens mur og sydpå gik krohaven. Det var en større have, der også grænsede op til landevejen mod syd gennem ådalen. På de to sider var haven omgivet af høje stendiger. Bag ved digerene var der store træer. Længst mod syd gik haven ud til Mellemvejen.

Selve haven bestod af græsplæner med gange igennem. Forskellige steder og mest langs landevejen var der plantet forskellige buske i gammel tid. Fra haven kunne man gå ind i to kælderrum under parkeringspladsen. Disse kælderrum lå i forbindelse med de andre kælderrum ved kroen, dog uden at der var direkte adgang herfra til de andre rum. Her opbevarede kroen havemøbler og andre redskaber, der blev brugt i haven. Fortsatte man fra haven over Mellemvejen, kom man til kroens tørreplads. Det var et stykke jord, hvorpå der voksede græs. Der var opstillet tørrestativer med tørresnor imellem. Her tørrede kroen sit tøj efter, at det var blevet vasket.

En del af krohaven

Kroen brugte dog ikke stedet til at tørre tøj meget mere, da de i stedet sendte duge, viskestykker og håndklæder m.v. til et vaskeri. Vaskeriet kom og afhentede de snavsede genstande en gang om ugen og afleverede samtidig sidste uges afhentede, nu rene og pænt rullede eller strøgne duge m.v.

Derfor blev tørrepladsen efterhånden mest brugt af andre folk fra byen, der ikke selv havde tørreplads.

Neden for tørrepladsen lå kroens køkkenhave. Den grænsede op til snedkermester Bruhns privatvilla. Selve snedkeriet lå på den anden side vejen ned mod mejeriet. Bruhn var medlem af sognerådet og var valgt af landsbyens borgere. Far brugte derfor Bruhn i sager, der angik kommunen.

På den anden side boede Harald post med kone og to døtre. De to døtre kom senere til at arbejde på kroen. Den ældste som servitrice og den yngste som sommerafløser i køkkenet, medens hun gik i realskole og senere i gymnasiet.

Far dyrkede køkkenhaven med de grøntsager, som kroen skulle bruge i det daglige. Jeg tror dog ikke, at de slog til ret lang tid, for forbruget på kroen af grøntsager var stort. Men dels havde vi jo køkkenhaven i forvejen, og dels var det naturligvis altid godt med helt friske grøntsager.

Kroen levede stort set af fire typer forretninger dengang. Dertil dukkede nye typer op lejlighedsvis. Og så var der nogle områder, der var konstante, men ikke så væsentlige for kroens drift.

Den vigtigste indtjeningskilde på kroen i mine forældres ejertid var søndagsgæsterne. Fra midt i 1950'erne begyndte folk så småt at få råd til at købe en lille bil. I hvert fald den bedre indtjenende del.

Man havde måske ikke så meget at bruge bilen til, men det var et statussymbol ud over det almindelige. Når man nu engang havde anskaffet bilen, skulle den også vises frem. Ellers var der ligesom ingen status over den. Til daglig skulle man på arbejde hele dagen, så da blev der ikke tid til at køre i bil.

Men om søndagen havde man fri fra arbejde. Da tog man så familien eventuelt med et par venner af sted for at køre i bilen. Nu var det ikke nok bare at køre af sted i bilen. Turen skulle også have et formål. Derfor kørte man ud for at se den danske natur. Det kunne man virkelig gøre nu, hvor man havde fået bil. Det var virkelig luksus.

Man valgte nogle steder, hvor man vidste, der var flot natur. Derfor blev det helt naturligt for folk fra købstaden at køre ud gennem ådalen. Ofte kom de gennem vor landsby og forbi kroen. Her standsede de bilen for en stund, gik en tur i omegnen og sluttede af på kroen, hvor de fik kaffe, boller og lagkage. Derefter gik turen igen mod storbyen.

Mine forældre så straks, at det kunne være deres chance på kroen. Derfor satte de nogle små annoncer i Vejle Amts Folkeblad, der var avisen i købstaden og oplandet. Det havde stor effekt. Her fik bilejerne ideerne til, hvordan de kunne få bilen vist frem for vennerne.

Folk begyndte efterhånden at strømme til kroen i stor udstrækning for at få søndagskaffe. Som årene gik, blev lokalerne for små til de mange søndagsgæster. Så når alle borde på kroen var optaget af kaffegæster, stillede far sig ud på fortrappen og bød gæsterne velkommen, men måtte sige, at der desværre ingen plads var lige i øjeblikket, men hvis de gik en lille tur først og så på den smukke natur, så ville der være plads, når de kom tilbage.

På den måde kunne vores forældre sælge bordene to gange samme søndag eftermiddag. Disse søndage, specielt om sommeren, var vigtige for kroens økonomi. Men der var også travlt, idet al kaffen skulle laves, serveres og drikkes på 3 timer. Der var travlt i køkkenet og hos serveringspersonalet. Da skulle man ikke stå i vejen.

Som krovært var far kommet på den rette hylde. I hverdagens mange gøremål var der også tid til at snakke med de mennesker han mødte.

Far var selskabsmenneske, og folk ville gerne snakke med ham, og når vi skulle have fat i ham, behøvede vi blot at se efter en klynge mennesker, og der var han.

Svenns rutebiler i Vejle arrangerede hvert år lyngture. Mange dage i august og september kørte Svenns rutebiler fra Vejle med gæster, der ønskede at se lyngen blomstre på Randbøl Hede. Far havde en aftale med Svenn om, at når han kørte fra Vejle, skulle han ringe til kroen for at fortælle, hvor mange de kom til eftermiddagskaffe. Når gæsterne havde fået nok af lyngen, var der inkluderet kaffebord på kroen. Det var med til at forlænge sæsonen.

En anden stor indtægtskilde for kroen var ballerne. Det var de forskellige foreninger i byen, der arrangerede ballerne på kroen. Der var socialdemokratisk forening, håndværkerforeningen, borgerforeningen og endnu flere. For at komme ind til bal, skulle man være medlem af foreningen, og derudover skulle man købe adgangsbillet.

Far søgte hver gang politimesteren om tilladelse til at holde åbent til klokken to om natten, når en forening

holdt bal. Men kun for medlemmer af foreningen. Der blev lavet aftale med tre udsmidere eller kontrollører, som de i grunden hed. Det var næsten altid de samme tre. De var stærke og ikke bange for noget eller nogen.

Et tredje vigtigt indtjeningsområde for kroen var de mange begivenheder, der skulle fejres af lokalbefolkningen. Bryllup, sølvbryllup, guldbrillup og barnedåb var dengang begivenheder, hvor der skulle inviteres mange venner, bekendte, naboer og familie med. Når man så ikke kunne være derhjemme, var kroen stedet, hvor sådanne fester blev fejret.

Landsbyen og omegnen betragtede kroen som deres naturlige sted at holde deres private fester. Derfor var der også mange bestilt til enhver tid. Ofte blev de bestilt et år i forvejen. Der blev også holdt mange runde fødselsdage på kroen. Det var alle glædelige begivenheder, og gæsterne var altid glade og festklædte.

William med gæster

Foråret var sæson for konfirmationer. Den søndag, hvor landsbyens unge skulle konfirmeres, var der særlig travlt på kroen. Vi kunne have tre konfirmationer samtidig. En i salen og to i kroens lokaler. Så var der travlhed i køkkenet, specielt hvis de ikke skulle have det samme at spise.

Ofte var konfirmationerne bestilt et par år i forvejen for at være sikker på at kunne få plads på kroen og for at få de bedste lokaler i forhold til antal indbudte gæster.

Når der var begravelse i landsbyens kirke, der lå i nabolandsbyen, var det almindeligt på den tid, at hele følget efter begravelsen blev inviteret til efterfølgende kaffe på kroen. Når vi fik en bestilling på kaffe efter

en begravelse, kunne det være vanskeligt at forudsige, hvor mange deltagere, der ville komme til kaffebordet. Ofte kendte vi afdøde og hans nærmeste familie, hvorfor vi også i hvert fald i nogen udstrækning kendte omfanget af omgangskredsen. Derfor var vi sædvanligvis sammen med afdødes nærmeste i stand til at vurdere antallet rimelig tæt.

Kaffebordet til en begravelse bestod normalt af boller, kringle og lagkage.

Der var et godt sammenhold i landsbyen, hvorfor der også var mange foreninger. Der var de politiske foreninger som socialdemokratisk forening, og der var borgerforening, handelsstandsforening og husmandsforening. Derudover var der vandværket og svømmebassinet.

Alle disse foreninger blev drevet af en bestyrelse hver. Der skulle holdes bestyrelsesmøder, og der skulle holdes generalforsamlinger. Alle disse møder blev holdt på kroen om aftenen. Der kunne være mange medlemmer med til en generalforsamling.

Til bestyrelsesmøderne var der til gengæld kun bestyrelsen til stede, dvs. normalt omkring fem mand. Disse møder kunne trække ud lang tid, idet bestyrelsen hyggede sig meget. Når de var færdige med det faglige, kunne de spille kort eller rafle. Ofte kunne klokken blive over midnat, inden bestyrelsen brød op.

Bestyrelserne havde også deres årlige andespil, der blev afholdt i salen. Der blev så stillet lange borde op med bænke rundt om, hvor gæsterne sad i rad og række. Bestyrelsen med opråberen i spidsen sad på scenen. Andespillene var altid et tilløbsstykke i landsbyen. De blev afholdt ind til mortensaften og ind mod jul.

Som allerede nævnt, blev salen også anvendt til badminton i stor udstrækning i vintersæsonen samt til filmfremvisninger hver måned hele året rundt. Derudover havde vi den årlige påskeudstilling af kunstnere fra lokalområdet. Disse udstillinger blev påbegyndt i min faders ejertid, og jeg ved, at de stadigvæk foregår, blot med andre, men stadig lokale kunstnere. Påskeudstillingerne har således kunnet overleve på kroen, selv om kunstnerne er blevet udskiftet gennem tiden.

Det sidste vigtige indtjeningsområde for kroen var skænkestuen eller slyngelstuen, som den blev kaldt i daglig tale.

Her kom der en del gæster hver dag, men specielt om aftenen og i weekenderne var der mange. Der krævedes ikke så meget arbejdskraft til at holde slyngelstuen i gang. Kun en servitrice til at servere øl og snaps og en i køkkenet, der kunne lave kaffe til kaffepuncherne.

Servitricen skulle holde regnskab med hvem, der ved de forskellige borde skyldte hvor meget. For det kunne de måske ikke selv helt huske, når der skulle betales. Ofte raflede gæsterne om omgange, og så var det altid godt, hvis servitricen kunne huske, hvem der havde tabt og dermed bestilt omgangen.

Erfaringsmæssigt var der nogle med meget dårlig hukommelse, der skulle betale kontant umiddelbart efter hver bestilt omgang. Sådan noget lærte man efterhånden.

Der var to slags stamgæster. Der var dem, der kom fast et par gange om ugen, og dem, der kom hver dag.

De, der kom hver dag, blev udskiftet som årene gik. Nogle flyttede fra området, og andre blev simpelthen, indtil de døde. Da min far købte kroen, fulgte naturligvis en lille flok af denne type stamgæster med. De følte, at de hørte hjemme på kroen, og de betragtede slyngelstuen som deres. Godt nok kom der andre gæster her, men dem kendte de også godt, så der var ingen problemer med det.

Vi havde i det hele taget aldrig problemer med disse stamgæster. Vi lærte dem rigtig godt at kende, og vi børn talte altid med dem, når vi kom hjem fra skole. De ville gerne høre, hvordan skoledagen var gået. Kunne de gøre os en tjeneste, var de bare glade derfor. De blev i nogen grad betragtet som en del af krofamilien på lige fod med medarbejderne på kroen.

De fulgte med i, hvad der foregik på kroen. De vidste, hvilke fester, der skulle afholdes, hvem der skulle begravnes, og hvornår far og mor skulle have private gæster.

De vidste også, at kroen juleaftensdag lukkede klokken fem om eftermiddagen. Det var bare ikke let for dem at forlade kroen, selv om far havde givet en juleomgang til hele slyngelstuen. Men lukkes skulle der jo, for krofamilien skulle selv holde juleaften, som enhver anden familie.

Lidt nemmere var det nytårsaftensdag, for da gav kroen grønlangkål med medisterpølse og sylte samt rødbeder til alle i slyngelstuen om eftermiddagen. Det var altid en af de gode dage for stamgæsterne.

Fra dengang vi kom til kroen, kan jeg stadig huske et par af stamgæsterne. Der var Tyk Ejnar. Han læspede en hel del, når han talte. Jeg kan huske engang, han talte med en uden for vinduet i slyngelstuen. Vinduet var lukket, så de råbte til hinanden.

Efter at have talt sammen et kvarters tid, kunne de ikke se hinanden længere. For når Tyk Ejnar talte, spyttede han altid let på grund af, at han læspede. Og helt galt gik det, når han skulle råbe lidt højt. På et tidspunkt rejste han til København efter, at han havde talt om det i mange år. Ingen troede efterhånden på, at han ville gøre alvor af den snak. Det var kun noget han sagde, men som intet indhold havde, sagde folk. Men pludselig en dag kom han og meddelte højt og højtideligt, at på torsdag rejste han til København. Og det gjorde han så. Jeg har aldrig hørt fra ham siden, han rejste.

En anden af stamgæsterne, som jeg kan huske, var Københavner Niels. Han var ikke særlig høj. Både Ejnar og Niels var ældre og ugifte mænd. Københavner Niels havde boet i København tidligere i livet, hvilket man kunne høre på hans sprog. Men han havde i modsætning til Tyk Ejnar ingen ambitioner om at drage til København igen.

Københavner Niels blev i landsbyen og kroen resten af sine dage. Han døde senere på kroen.

De øvrige stamgæster kom to til tre gange om ugen. De kom for at hygge sig og måske for at rafle nogle omgange. De kom gerne i hold. Et hold fra en nabolandsby, et andet hold fra en anden landsby osv. Holdene kunne skifte fra gang til gang med hensyn til antal, men typisk kom der fem, seks stykker ud af et hold på måske ti personer.

Vi kendte disse hold godt på kroen. Vi kendte deres navne, hvor de boede, og hvad de lavede. Holdene gjorde sædvanligvis det samme, hver gang de kom på kroen. Et hold kunne rafle løgn hele tiden. Andre raflede kammeron. Andre igen syver. Nogle raflede kun om øl og snaps, andre raflede derudover om hvem, der skulle give aftensmaden på kroen.

Nogle hold kom for at få et par øl og blot sidde og snakke. Men fælles for dem alle var, at de hyggede sig gevaldigt i hinandens selskab. Der var altid en god stemning i slyngelstuen. Man hørte tit latter derindefra.

Om lørdagen kom der om eftermiddagen altid et hold forretningsfolk. Ikke fra landsbyen, men fra nabolandsbyen. Det var først og fremmest forretningsfolk, der leverede varer til kroen, og som her om lørdagen kom for at få penge for ugens leverancer.

Der var først og fremmest Knud Slagter. Han drev slagterforretning i nabolandsbyen Vandel, men leverede det kød, som kroen skulle bruge. Fra en anden landsby, Givild, kom Gas Johannes. Og sikre gæster ved det bord var også mekaniker Villum og Henry Finmand, begge fra samme by som Knud Slagter.

Villum var ungkarl og kiggede meget efter pigerne, men jeg tror, at han aldrig kom længere end til at kigge på og tale om pigerne. Han er formentlig stadig ungkarl. Henry Finmand var gift og havde i hvert fald et par børn. Han blev kaldt Finmand, fordi han opførte sig og talte som en fin mand. Han havde fine manerer, og som sådan passede han slet ikke til selskabet i slyngelstuen. Han kom blot alligevel. Hans kone drev en Tatol forretning i nabolandsbyen. Tatol var vel egentlig forløberen til de succesfulde Matas forretninger, der efterhånden er i alle lidt større byer.

Dette lørdagshold raflede løgn hele eftermiddagen om omgange. De hyggede sig meget og tog af sted hjem igen inden aftensmadstid.

Mine forældre William og Kristine Jensen købte Randbøldal Kro engang i midten af 1950'erne. Min far stod for kroens drift og min mor stod for køkkenet. De havde solgt deres gård i Vandel, og nu begyndte de på en ny tilværelse som kroejere. Vi tre børn flyttede samtidig med ned på kroen. Lyngby er den ældste og var i tømrerlære i Vandel, Vagn den mellemste gik på realskole i Vejle, medens Grethe var den yngste og gik på realskole i Grindsted.

Da mine forældre købte kroen, kom der ikke mange søndagsgæster. Det var først senere, det blev moderne for købstadens folk at køre på landet.

Derfor var det godt, at der var rigtig mange pensionærer, der spiste fast på kroen. De kom nemlig både sommer og vinter. Jeg tror, at de var hos os måske de to første år, før de havde gjort deres arbejde færdigt.

Militæret havde overtaget Vandel Flyveplads efter krigen. Nu var NATO i fuld gang med at udbygge flyvepladsen til en international base. Det betød, at der skulle bygges flere startbaner, og de bestående

skulle forstærkes til at kunne tage tungere flyvemaskiner. Derudover skulle der bygges mange hangarer og andre bygninger på flyvepladsens område.

Arbejdet tog flere år. Det var en kæmpe byggeplads, der var lukket for offentligheden. Men mange private danske virksomheder arbejdede der.

Jeg har ved flere lejligheder, da jeg var dreng, cyklet rundt på området og set byggeriets kæmpe omfang. Så langt øjet rakte og endnu længere, blev der bygget og anlagt startbaner.

En lille del af de mennesker, der arbejdede der, var pensionærer på kroen dengang. Det gav en god start på mine forældres periode på kroen. Min mor har senere sagt, at uden pensionærerne havde vi ikke kunnet klare den første vinter økonomisk. Det kan måske have været rigtigt nok, men da de købte kroen, vidste de, at der var mange pensionærer og havde derfor også kalkuleret dermed.

Efter et par år var arbejdet færdigt på flyvepladsen, og væk var pensionærerne. Men så begyndte søndagsgæsterne at komme. Pensionærdelen af forretningen indskrænkede sig til at blive uvæsentlig for kroen derefter. Der var vel normalt to eller tre pensionærer på kroen til enhver tid.

En overgang var der to fætre. De havde hver deres dambrug. De var ud af en velhavende dambrugsfamilie. Såvel bedsteforældrene som deres brødre var kraftigt involveret i dambrug og eksport af ørreder. For det var regnbueørreder, de havde i deres dambrug.

Den første af fætrene, der kom til kroen som pensionær, var Håkon, der netop havde ladet udgrave en række fiskedamme på den anden side af åren overfor svømmebassinet. Han byggede et stort hus til sig selv ved siden af fiskeriet. Han byggede det der, hvor vejen går over åren lidt efter svømmebassinet gennem skoven. Området, han byggede huset på, var et vandrigt og sumpet område. Der løb til stadighed vand ud af bakkerne, nøjagtig hvor huset skulle ligge.

Det mærkelige er, at jeg aldrig har hørt, at beliggenheden har givet problemer. Håkon var en del år ældre end jeg og ungkarl. Han havde en Volvo med åbent lad, og derudover havde han en meget stor otte cylindres amerikansk bil.

Om aftenen efter spisetid kørte vi ofte til Vejle på strøgtur. Det betød blot, at vi langsomt kørte i hans Volvo med åbent lad op gennem Nørregade og videre gennem Søndergade. Derefter tilbage via Dæmningen gennem byens eneste blinklys ved Kirkegadekrydset og ned til rundkørslen på Nørretorv.

På det tidspunkt var der ingen gågader i Vejle, hvorfor vi kunne køre denne rute, skønt specielt Nørregade og Søndergade var meget smalle. Men vi skulle jo også køre meget langsomt alligevel.

Når vi var blevet trætte af at køre rundt, kørte vi hjem til kroen igen. Så var den aften gået.

Håkons fætter Jens blev også pensionær på kroen lidt senere. Det var, da han havde købt et andet dambrug lidt længere inde i ådalen, men ved den samme å, som løb gennem landsbyen.

Håkon og Jens var pensionærer på kroen, indtil de hver især blev gift.

Randbøldal Kro

Sidst i 50'erne investerede mine forældre i et fjernsyn. Det var helt uhørt på de tider. Fjernsynet var det andet i byen. Kun købmandens havde et. Fjernsynet blev installeret i én af restauranterne, hvor så kunderne kunne komme om aftenen for at se fjernsyn og for at købe kroens varer.

Det var ret populært blandt byens borgere, særlig når der var spændende ting på programmet. Vi børn kunne i hvert fald godt lide at kigge på - allerede fra klokken otte, når programmerne begyndte. Først blev der vist et stort ur, der fyldte hele skærmen. Og senere kl. otte kom aktuelt kvarter, hvor en nydelig dame oplæste dagens nyheder uden at vise billeder fra begivenhederne. Det var som en slags gammeldags nyhedsoplæser, der blot læste op fra en avis, hvor man kunne se den, der læste.

Når der var specielle begivenheder i fjernsynet, hvor mange måtte forventes at ville se på, var der ikke plads nok i restauranten. I sådanne situationer henvendte folk sig til min far for at få ham til at flytte fjernsynet midlertidigt til kroens sal, hvor der kunne sidde mange flere. Min far gav sædvanligvis lov til at opstille fjernsynet der mod, at de selv henvendte sig til elektrikerens i byen og fik ham til at installere fjernsynet i salen. Senere har jeg fået at vide, at det var min broder Lynge, der flyttede og installerede fjernsynet i salen.

Så blev det lille fjernsyn placeret højt oppe på den ene endevæg i salen, og der blev sat bænke op til de

mange tilskuere. Det var oftest, når Danmark skulle spille landskamp, at der mødte så mange mennesker op. Så var der stemning i salen, - specielt hvis Danmark skulle gå hen og vinde.

Det havde været en god tid for kroen i de år, hvor der kom mange kaffegæster. Men tiderne ændrede sig hurtigt. Folk tjente godt og fik flere penge til rådighed. Dermed opstod nye ønsker og behov. Det var nu ikke længere godt nok med kaffe på en kro søndag eftermiddag. Man ønskede nu at spise kroanretning til frokosttid specielt om søndagen men også efterhånden om lørdagen. Det var godt for kroen at sælge kaffe, men endnu bedre at sælge kroanretninger. Ud over maden skulle familierne også have drikkevarer. Det var sædvanligvis både øl og snaps ud over sodavand. Omsætningen steg drastisk og dermed også indtjeningen. Dog var arbejdet i køkkenet langt mere personalekrævende end tidligere, hvorfor bemanningen her skulle ændres. Nu var der i stor udstrækning behov for uddannede smørrebrødsjomfruer.

Der gik vel et par år med kroanretninger. Så skiftede tiderne og vanerne igen. Familierne ønskede nu at få hyggelige middage om søndagen. Igen mest om middagen og i mindre udstrækning om aftenen. Det krævede igen en ommøblering af arbejdskraften i køkkenet, idet der nu skulle bruges flere kokke med forstand på varmt mad.

Men også i drikkevarer begyndte en udvikling gennem tiden. Fra øl og snaps til kroanretningerne gik kunderne nu over til vin. Familierne bestilte ganske enkelt en flaske hvidvin eller rødvin - aldrig begge dele til samme middag. Først senere blev det almindeligt at få både hvidvin og rødvin til middagen afhængigt af retten, man fik.

Efterhånden begyndte man også at interessere sig for hvilken slags hvid- eller rødvin, man fik. Ja selv årgangen begyndte man at diskutere. Det har siden udviklet sig til en hel videnskab hos vinkendere og vinelskere.

Kroen var en væsentlig arbejdsplads for mange i byen og omegnen. Der var både fastansatte og lejlighedsvis-ansatte. Der var rengøringspersonale, serveringspersonale, køkkenmedarbejdere af flere forskellige slags.

Rengøringsmedarbejderne kom tidligt om morgenen og gjorde hele kroen ren, inden andre personalegrupper kom. Jeg kunne godt lide at sidde ved køkkenbordet sammen med dem efter et bal, når serveringspersonalet var gået hjem, og drikke en kop kaffe og få en sludder om deres problemer. Deres opgave var efter en travl dags og aftens arbejde på kroen - også efter fester og baller, at få kroen bragt op på et højt rengøringsniveau, så næste dags gæster ikke kunne se, at der havde været fest på kroen natten før. Rengøringsmedarbejderne var meget stabile og var næsten altid ansat på kroen i mange år.

Serveringspersonalet bestod af nogle få fastansatte og mange løst ansatte. De sidstnævnte blev hyret til konkrete opgaver typisk i forbindelse med fester eller baller. Men også mange af de løst ansatte var de samme år efter år. De boede i byen og kom, når der var brug for dem.

Serveringspersonalets arbejdsdage kunne være lange, idet kroen til daglig lukkede klokken 23.00. Når der

var fest eller baller blev klokken mere. Ved midnatsballer, der var blevet moderne, sluttede festen først kl. 4.00 om morgenen. Derefter skulle alt salget stemmes af og pengene herfor afleveres til kroen. Så var klokken ofte blevet 5.30 eller 6.00 om morgenen.

Køkkenpersonalet bestod af kokke og smørrebrødsjomfruer. Dertil kom en del løs medhjælp til at klare opvask og oprydning. Der kunne være endog særdeles travlt i køkkenet ved spisetid specielt om søndagen, men også når der var store fester på kroen.

I løbet af et år kunne der have været mellem 50 og 70 forskellige personer ansat i vidt forskellige jobs. Mange af dem dog kun i lejlighedsvis jobs.

Det var vel kort efter, jeg kom i lære som bankelev, at jeg begyndte at overtage fars regnskabsmæssige opgaver på kroen. Ikke at jeg skulle, men jeg havde gennem årene set, at far havde svært ved det med regnskab. Det var lidt af en plage for ham. Og så var det sådan, at jeg ikke skulle betale for at bo og spise hjemme, medens jeg var i lære i banken. Så jeg tog helt af mig selv fat på regnskabsførelsen, og far lod som ingenting.

Efter kort tid stod jeg derfor for opgørelsen om aftenen med servitricerne samt bogføring af resultaterne hver dag. Min indsigt med kroens regnskabsførelse og indtjeningsevne samt likviditet blev efterhånden stor. Jeg fik i de år et stort kendskab til, hvordan man driver krovirksomhed, og hvordan man behandler kunder og medarbejdere.

Ulykken.

I foråret 1963 blev vore forældre involveret i en færdselsulykke, hvor de begge mistede livet – min far efter fem måneder på sygehuset.

Efter ulykken diskuterede jeg situationen med min storebror Lyngø, og vi besluttede, at jeg skulle foreslå far, at vi solgte kroen – om muligt til min faster Ellen, der hele sit liv havde arbejdet inden for faget og havde samlet en del penge sammen. Desuden havde hun ytret muligheden for et eventuelt køb, såfremt vi måtte ønske det.

Far mente, det var en god ide. Jeg formidlede kontakten til min faster, som heller ikke var uinteressert i at købe kroen. Der blev dog nogle vanskelige og ret lange forhandlinger. Til sidst blev vi enige, og de nødvendige dokumenter blev underskrevet. En uge efter, at min faster havde overtaget kroen, døde far på sygehuset.

Dagliglivet i Randbøldal.

Da jeg kom til kroen, var jeg godt fjorten år. De år vi var der, var meget prestigefyldte for både mine forældre og os børn. Der var i byen ingen præst, doktor, dyrlæge eller skolelærer. Der var ingen, der havde læst. Derfor var de øverste personer virksomhedsejerne. Der var heller ikke nogen større gårdejere.

De øverste i byen var uden sammenligning købmanden og kromanden. De lå lige over for hinanden, og der lå så magtens centrum. Ikke at de gjorde noget for det, men det var de nu engang udråbt til at være af byens borgere. Det var ikke noget, man automatisk var. Det var noget, man skulle gøre sig fortjent til i det daglige.

Mange beslutninger er taget af købmand Jensen og min far kromanden i forening til en kop formiddagskaffe på kroen. De diskuterede tingene og traf beslutningerne. Og sådan blev så tingene. Det var nødvendigt, at nogen traf beslutningerne i byen, og borgerne forventede, at det blev gjort, og at de blev gennemført.

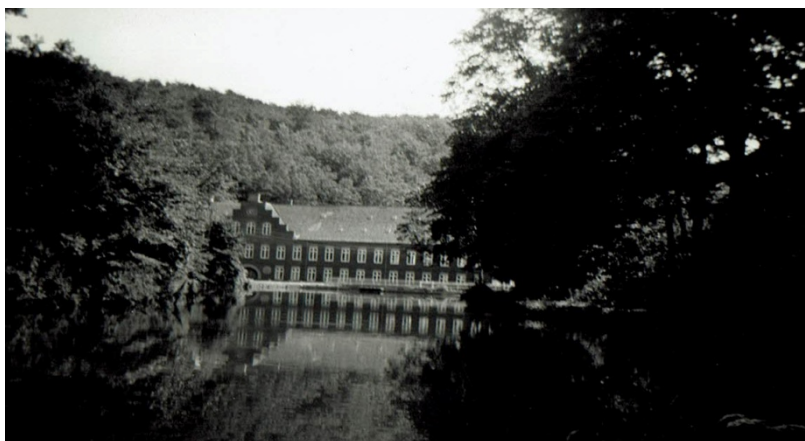
En af de lidt sjovere beslutninger min far og købmanden tog en formiddag i privaten på kroen var, da de bestemte, at man også i deres by ville have et juletræ. Der blev ringet til skovfoged Olsen om at skaffe et passende stort grantræ og til elektrikeren om at sætte lys på træet og sørge for strøm fra byens gadebelysning.

Træet skulle stå lige uden for kroen, hvor de fire veje mødtes. Man huggede hul i asfalten og fastgjorde det store træ. Flot så det ud om aftenen med elektriske lys i store buer omkring træet.

Da juletræet blev placeret lige midt i krydset, kørte bilerne blot rundt om det, som om det var en rundkørsel.

Den præstige, som mine forældre opnåede, smittede af på os børn, Lynge, Grethe og mig. Vi mærkede det ikke blot fra vore kammerater, men også fra de voksne. De betragtede os med respekt. Det var naturligvis en forudsætning, at vi kunne opføre os på en sådan måde, at respekten kunne opretholdes i det lange løb.

Jeg nød meget den situation, og det har uden tvivl præget hele mit voksne liv.

Randbøldal Fabrik

I de første år på kroen, tilbragte jeg næsten hele sommerferien i svømmebassinet. Det gjorde i øvrigt alle børnene i landsbyen. Vi kom, når de lukkede vand i efter vinteren, og vi var de første til at tage en dukkert, før de åbnede for publikum.

Vi kom, når vi havde fået morgenmad og gik hjem ved aftensmadstid. Svømmebassinet lå lidt nede ad den vej, der gik forbi salen og pavillonen. Til svømmebassinet hørte omklædningsrum for herrer og for damer, toiletter og iskiosk.

I svømmebassinet var der en meget lang træbro, der gik en fjerdedel af vejen mellem 1 og 2 meter. Der var en rutsjebane på 2 meter, en 1½ meter høj bro på 3 meter samt en lav bro på den anden side af 3 meter. Derudover var der en vippe med højdeafsæt på 1 meter, 2 meter og 3 meter.

Til at passe det hele var ansat Nis som svømmemester. Det havde han været så længe, nogen kunne huske. Ingen havde dog nogensinde set ham i badebukser. Skulle der tages affære, var det altid os halvstore børn, der jo var vant med forholdene og stort set levede i vandet hele sommeren. Vi var altid opmærksomme på, hvad der skete i svømmebassinet. Det kunne af og til gå galt, når soldaterne fra Vandel Flyveplads kom for at bade i deres fritid. Nogle af dem sprang bare ud på 3 meters dybde uden at kunne svømme. Jeg har aldrig kunnet forstå, hvorfor de gjorde det. Måske var det, fordi de så os børn løbe og lege ved broerne og vippen og i vandet uden problemer.

Den anden ansatte var Viggo. Han bestyrede kiosken og sørgede for adgangsbilletter. Han var ligesom bademesteren en ældre mand. De var begge to meget hyggelige, og vi børn havde mange dejlige stunder sammen med dem.

Det var jo ikke alle dage, der var dejligt solskin. Der var også mange dage med regnvejr og koldt vejr. Vi fandt altid noget at lave dernede, og tiden gik glimrende hele sommeren, indtil svømmebassinet igen lukkede.

På vej ned til svømmebassinet på venstre hånd lå kilden. Det var en kilde, der kom ud mellem nogle sten, således at vi kunne drikke af vandet. Det var dejlig køligt. Lige ovenfor kilden mod klubhuset lå et stykke græsmark, som vi benyttede til at spille fodbold på. Her spillede alle byens drenge om aftenen hele sommeren. Vi delte os i to hold, og så gik det løs. Det var en dejlig tid, og vi morede os herligt.

Min bror Lynge og jeg fik til opgave af vor far at styre og administrere cigaretsalget på kroen, mod at vi så fik overskuddet fra salget. Det var ikke nogen guldgrube, men vi tjente dog alligevel så meget, at vi i fællesskab kunne købe en båndoptager.

Det var helt uhørt dengang, og den kostede mange penge. Opfindelsen var også ret ny. Båndoptageren fyldte en meget stor kasse. Men der var håndtag til, så vi kunne fragte den fra sted til sted, selvom det nok ikke var så praktisk.

Nu kunne vi optage al den musik, som interesserede unge dengang i 50'erne. Det var mest udenlandsk musik optaget fra Radio Luxembourg, men også fra grammofonplader. Båndoptageren var ret populær blandt byens unge mennesker, og det skete ofte, at privaten var fuld af unge, der lyttede til musik og snakkede sammen.

En anden mulighed for musik når unge i byen kom sammen, var Kristians pladespiller. Den var til gengæld nem at transportere. Når der skulle være fest et sted i byen, blev Kristian gerne inviteret med sammen med pladespilleren. Vi har hørt meget god 50'er-musik fra Kristians pladespiller og vores båndoptager.

Min storebroder og Kristian blev senere venner. Kristian arbejdede som konstabel i Flyvevåbnet. Han var uddannet flymekaniker. Mange år senere blev han udstationeret i Grønland, hvor han reparerede helikoptere for Flyvervåbnet. På en flyvning, hvor Kristian var med som mekaniker, faldt helikopteren ned fra stor højde og gik gennem isen på en af de store og dybe fjorde i Grønland. Alle ombordværende formodedes dræbt ved styrtet. De blev aldrig fundet.

Vi var nogle stykker, der mødtes og spillede whist flere gange om ugen. Det foregik altid om aftenen og om natten. Vi spillede forskellige steder i byen. Ofte blev klokken mange, og der blev lyst, inden vi gik hjem.

Ud over mig var der Odas Jens, Erling Janowski, Ole Faaborg og Rasmus Tranholm. Vi havde det utrolig sjovt og holdt sammen overalt, hvor vi mødtes. Om efteråret gik vi ofte ned i bolle-Niels' have, hvor der var mange æbletræer, og plukkede nogle æbler hver, som vi spiste under kortspillet.

Jeg tror nok, at bolle-Niels var klar over situationen. Vi skjulte i hvert fald ingenting og gik frejdigt ind i haven gennem havelågen og tog æblerne under megen snakken. Jeg tror, at han tænkte, at han havde så mange æbler, at det ikke betød noget, at vi tog et par stykker engang imellem.

I jordbærtiden gik vi rundt i folks haver, når vi var færdige med at spille kort for at prøvespise jordbærrene. De bedste fandt vi dog hos gartnerens. Han var imidlertid ikke helt tilfreds med, at vi kom og spiste jordbær i hans bed. Så det måtte vi holde op med. Der var jo nok andre steder, selvom de knap var så gode.

På kroen havde vi mange indbrud om natten. Vi sørgede naturligvis for, at der ikke var ret meget at stjæle sådan umiddelbart. Der blev aldrig stjålet for mange penge, men lidt fik de altid. Lidt snaps, nogle cigaretter, lidt byttepenge og et par øl. Meget kunne de ikke få med derfra, fordi hele familien sov ovenpå i kroen.

Beretningen er udfærdiget af William og Kirstines tre børn, Lynge, Vagn og Grethe

Efter ulykken valgte vi alle tre at skifte vort efternavn til Stenager, som er slægtsnavnet på vores mors side.

Grethe fik en uddannelse som designer

Vagn fik en uddannelse som bankmand.

Lynge fik en uddannelse som tømrer, blev senere ansat som faglærer.

I skrivende stund, mange år efter at vi boede i Randbøldal, kommer vi jævnligt til byen, hvor vi nyder en gåtur, hvor vi kikker på bygninger, hvor der i vores tid i Randbøldal var butikker, som nu er lavet om til beboelse.

Vi går ture i skovene, som vi kender så godt.

Vi foretrækker skovstien, der starter ved tidligere bager Lyngs butik, og fører om til markedspladsen, videre til Rodal og tilbage til kroens parkeringsplads, en dejlig gåtur